

2. Зайцев Ю. До питання втілення «живого» права ЕКПЛ // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 2004. – № 2. – С. 11.

3. Кузнєцова Н. С. Проблеми гармонізації цивільного та підприємницького законодавства України та країн Європи // Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 29–30 квітня 2004 р., Харків.: Академія правових наук, НДІ приватного права та підприємництва, НДІ інтелектуальної власності, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2004. – С. 651–664.

4. Русов А. Н. Методологические аспекты разрешения дел Европейским Судом по правам человека. Автореф. дис. на соискание ученой степени к.ю.н. Специальность 12.00.10. – М., 2006. –24 с.

5. Алисиевич Е. С. Автономное значение правовых понятий в практике толкования Европейским Судом положений Европейской Конвенции о защите прав человека // Государство и право. 2005. – № 8. – С. 77–81.

6. Паліюк В. П. Стаття 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: українське законодавство та судова практика / В. П. Паліюк. – Миколаїв : Іліон, 2010. – 556 с.

7. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / уклад. і наук. ред. О. Л. Жуковська. – К. : ВІПОЛ, 2004. – 960 с.

Ю. О. Толстенко¹

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПРАВА»

Рада Європи (далі – РЄ) з 60-х років ХХ ст. намагається досягти покращення умов тримання осіб, які перебувають в місцях позбавлення волі. В рамках РЄ постійно розробляються стандарти, що ґрунтуються на відповідних рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), критеріях Європейського Комітету із запобігання катуванням (далі – КЗК) та рекомендаціях Комісара з прав людини. Але не зважаючи на те, що постійний розвиток і посилення пенітенціарного співробітни-

---

¹ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

цтва суб'єктів міжнародного права на європейському рівні приносить позитивні результати, не треба забувати і про те, що існуючі на сьогоднішній день інституційні механізми захисту прав в'язнів, що створюють так зване «європейське пенітенціарне право» та політику, мають і певні недоліки, тому потребують подальшого вдосконалення.

Наприкінці 90-х рр. XX ст. були зроблені спроби ініціювати прийняття додаткового протоколу до Європейської конвенції з прав людини 1950 р. про права в'язнів, але вони не знайшли відповідної реакції з боку європейського співтовариства. Можна припустити, що такий спеціальний протокол став би кроком на шляху до еволюційного розвитку та вдосконалення практики ЄСПЛ в пенітенціарній сфері.

Сьогодні ЄСПЛ досить успішно інтерпретує та тлумачить положення Європейської конвенції з прав людини 1950 р., що не стосуються прав та свобод в'язнів безпосередньо. Тому можна стверджувати, що Суд зміг би розвивати «тюремне право» так само успішно, як і «європейське право прав людини», якщо б було прийнято спеціальний «пенітенціарний протокол». Для держав, що приєдналися б до такого протоколу, рішення, прийняті на його основі, були б такими ж обов'язковими, як і рішення, що приймаються сьогодні на основі існуючих протоколів. Так, наприклад, у разі порушення національним пенітенціарним органом умов тримання в'язнів, держава відповідала б не за ст. 3 «загального характеру», відповідно до якої «нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню», а за іншою «спеціальною нормою», яка, наприклад, закріплювала б «право в'язнів на людські та гідні умови тримання». Прийняття такого протоколу полегшило б діяльність ЄСПЛ у частині кваліфікації дій держав, що порушують права в'язнів, а його рішення стали б об'єктивнішими. Реальною причиною того, що протокол не було прийнято, стала нестача політичної волі держав. Також існувала небезпека, що деякі держави приєдналися б до протоколу, а інші – ні, тому Суду довелося б у своїх рішеннях щодо порушення прав в'язнів посилатися на різні правові інструменти.

Рекомендації Комітету Міністрів РЄ щодо пенітенціарної політики та практики охоплюють увесь спектр відповідних питань та деталізують їх. Але правила та рекомендації не є безпосередньо обов'язковими для держав-членів. Тому наступним напрямком співробітництва європейських держав в пенітенціарній сфері повинно стати прийняття так званого «Тюремного статуту» зобов'язального характеру, який би передбачав відповідальність за порушення його положень.

Прийняття Статуту, що б існував паралельно з Європейськими пенітенціарними правилами 2006 р. (далі – ЄПП), активно підтримували Європарламент та Парламентська Асамблея РЄ (далі – ПАРЕ). Щодо переваг створення такого Статуту висловився пан Турко (депутат Європейського парламенту) – оратор, запрошений на ключову дискусію з пенітенціарних питань ПАРЕ у 2004 році. Він наголошував на тому, що «сьогодні вже прийнято великий обсяг «м'якого права», але з точки зору міжнародного та національного права його необхідно трансформувати у «жорстке право» [3].

Проект такого Статуту було підготовлено Радою з пенологічного співробітництва (що діє в рамках створеного Комітетом Міністрів РЄ Європейського комітету з кримінального права), але його не було затверджено. На початку 2006 року, після прийняття ЄПП, ПАРЕ продовжувала наполягати на прийнятті додаткового «пенітенціарного Статуту» (рекомендація ПАРЕ 1747(2006)). Але Комітет Міністрів РЄ на своєму засіданні у 2006 році вирішив, що «зміст наданого проекту Статуту є дещо обмеженим та недеталізованим», тому це може призвести до «ослаблення ролі ЄПП та інших відповідних рекомендацій». Комітет також наголошував на тому, що роль «європейської тюремної обсерваторії» *de facto* виконує КЗК і, на його думку, цю роль не має необхідності дублювати [1, 24].

У вересні 2006 р. Комітет Міністрів рішуче відхилив ідею створення обов'язкового «пенітенціарного Статуту». Він погодився зі своїм експертним органом – Європейським комітетом із проблем злочинності в тій частині, що «державам важко було б досягнути консенсусу щодо переліку обов'язкових пенітенціарних норм; крім того, це може призвести до зниження авторитету ЄПП та практики їх застосування тюремними адміністраціями» [2].

Європейський «пенітенціарний Статут» обов'язкового характеру зміг би зробити великий внесок до «європейського пенітенціарного права», систематизувавши його. Крім того, Статут міг би стати вершиною системи «європейського пенітенціарного законодавства» та забезпечити раціональне підґрунтя задля її подальшого розвитку. Тим не менш, існує небезпека того, що не всі європейські держави стали б учасниками «пенітенціарного протоколу» до ЄКПЛ та «пенітенціарного Статуту», як наслідок, існувала б загроза застосування двох різних наборів європейських пенітенціарних стандартів.

В регламентації європейських пенітенціарних стандартів та діяльності інституційних механізмів захисту прав в'язнів все ще є прогалини,

тому існує небезпека того, що політика та практика не зможуть бути однаково дієвими по всій Європі. Крім того, паралельно з вдосконаленням «європейських пенітенціарних органів», слід також розглядати і можливість створення нових інституційних механізмів, діяльність яких забезпечила б додатковий ефект на регіональному рівні.

Література:

1. Dirk Van Zyl Smit Principles of European Prison Law and Policy (Penology and human rights) / Dirk Van Zyl Smit, S. Snacken. – New York: Oxford University Press Inc., 2009. – 488 p.

2. European Prisons Charter Parliamentary Assembly Recommendation 1747 (2006) adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2006 at the 974th meeting of the Ministers' Deputies [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041539&Site=COE>

3. Parliamentary Assembly Council of Europe web-site. Report of the Eleventh Ordinary Sitting of the Parliamentary Assembly of Tuesday 27 April 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/Records/2004/E/0404271500EADII.htm>

О. С. Калмикова¹

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Явище дискримінації існувало в ході всієї людської історії, починаючи з появи держав. Але, лише в середині ХХ століття в рамках міжнародно-правової системи був закріплений принцип недискримінації особистості, що заборонив дискримінацію і мав на меті гарантування кожному члену людського суспільства рівний обсяг прав і свобод. Заборона дискримінації на міжнародному рівні стала потужним стимулом для появи відповідних норм у рамках національно-правових систем. За порівняно короткий період часу з'явилася велика кількість міжнародних та національних нормативних правових актів, спрямованих на боротьбу з дискримінацією. Зусиллями міжнародного співтовариства і окремих держав у сфері боротьби з дискримінацією вдалося

---

¹ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого